

MATJAŽ ANŽUR

VOJAŠKA ZGODOVINA
BODOČIH SLOVANOV

SLIKOVNE REKONSTRUKCIJE
IN ILUSTRACIJE
BOJANA ČIBEJ

ZALOŽNIŠTVO JUTRO

*Knjigo posvečam
vsem preteklim,
sedanjim
in bodočim kasazom*

CIP - Kataložni zapis o publikaciji
Narodna in univerzitetna knjižnica, Ljubljana

355.48/.49(=16)

ANŽUR, Matjaž

Vojaška zgodovina bodočih Slovanov / Matjaž Anžur ; slikovne
rekonstrukcije in ilustracije Bojana Čibej. - Ljubljana : Jutro, 2006.
- (Prosvetna knjižnica / Jutro)

ISBN-10 961-6433-77-6

ISBN-13 978-961-6433-77-8

230328832

Vsebina

Uvod	7
Kje začeti	11
Pripovedi arheologije	17
Skrivnosti razkriva tudi sanskrt	27
Kateri praoče Slovanov je pravi?	34
Gospod je čuvar krav	39
O deževnem bogu – Dažbogu	46
Viškent – Višnapur – Višnopilj – Višnja Gora	52
Od Krima do Černobila	55
Tripilska kultura	58
Slovansko vojaško izrazoslovje	89
Od Indije do Italije	102
Bosporsko kraljestvo	111
Skoloti – bojevniki na konjih	123
Perzijci	134
Skolotsko-perzijska vojna	141
Grško-perzijska vojna	148
Mornarica	171
Etruščani	188
Veneti in Iliri	199
Bogova kitica	214
Viri in uporabljena literatura	221
O avtorju	223

Uvod

Od kar pomnim, me je vleklo k »vojaški umetnosti«. Že v rani mladosti sem iz vsake palice, ki mi je bila pri roki, naredil meč, lok ali puščico, včasih tudi puško. V moji otroški igri so bile to vedno najpomembnejše igrače. Igranje sem do danes prekinil le nekajkrat, a se k njemu vedno znova vrnil, na tak ali drugačen način. V zadnjih petnajstih letih je igra postala celo nekaj več, morda lahko temu rečemo celo raziskovanje te umetnosti.

Veliko literarnih zgodb, upodobitev v filmih, gledaliških predstav itn. in seveda tudi zgodovinskih virov opisuje vojaško umetnost v različnih zgodovinskih obdobjih. Z vojaško umetnostjo imamo skratka hote ali nehoote opraviti skoraj na vsakem koraku. A kako si predstavljati boj grškega falangista, boj rimskega legionarja, boj viteza, bitke in vojne njihovega časa? Ali lahko zaupamo podobam, ki jih videvamo ali beremo o njih? Ali je slika oz. podoba filmskega in literarnega junaka, ki v bitki naskakuje nepregledne vrste sovražnikov, in konja, ki galopira kilometre in kilometre, resnična? Ali niso včasih celo resni zgodovinski viri, neobjektivno in nerealno spisani?

Ne samo posameznik, ki je le delček v vojaški umetnosti, tudi kompleksnejša vprašanja so zanimiva za proučevanje. Še celo bolj! Pri njih je zato treba začeti in se potem vrniti k posamezniku. Že davno smo se srečali z opisom bitke pri Frigidu, tudi bitke pri Sisku, Vitovčevih fajd po slovenskih in hrvaških deželah, z bojnimi pohodi ter prek njih tudi s selitvami ljudstev, ki so zame bojni pohodi posebne vrste. Viri nam žal ne dajejo popolne slike, včasih je popačena in ne povsem resnična, še posebno, ko jo pišeta zmagovalec ali nenaklonjeni pisec. Zato je do resnice teh dogajanj, včasih težko priti. Opis bitke pri Frigidu ali bitke pri Sisku, bojev celjskega vojskovodje oziroma preselitve Slovanov, vse to so še vedno nerešene zadeve, kakršnih je na našem področju veliko.

Preselitev je tehnično in tudi sicer vsestransko zahteven podvig, je zahtevno vojaško početje. Kakšna je sploh bila v tistem času selitev oziroma preselitev? Je bila to res gruča v kože oblečenih divjakov iz Zakarpatja ali Panonije, prihajajočih s svojimi ženami in otroki, ki s palicami priganjajo ovce, krave, gosi, kure in bogve kaj še, pri čemer imajo nekateri v rokah meč in iz kake stare kože narejen ščit? Ta množica se potem vali proti zahodu in jugu. Da pa imajo pravilen tempo, v ozadju skrbijo Avari na konjih!? Takšna slika je pretirana, pa vendar se mi zdi, da bi od mnogih dobil za odgovor prav takšno fantastično podobo – tako kot od sina, ki je v drugem letniku gimnazije jemal to snov in sem ga izzval k odgovoru. Naše otroke po šolah v svetem prepričanju še vedno učijo prav takšne nesmiselne konstrukte!

Vendar tako kot Kolumb ni mogel odkriti Amerike, dokler niso vedeli in verjeli, da je Zemlja okrogla, tako se tudi divjaki v živalskih kožah niso mogli preseliti, dokler niso znali preseliti. Za divjake bi bil to prevelik problem, saj mnogih naravnih, fizičnih in tehničnologističnih vprašanj ni mogoče reševati na poti. V našem primeru pa ne gre samo za selitev in preselitev, ampak tudi za poselitev novo pridobljenih že civiliziranih, vojaško visoko organiziranih ozemelj, kar zaradi mnogih občin in vojaških zakonitosti spet odpre nova vprašanja, ki jih bomo spoznali v naslednjih poglavjih.

Naj v tem uvodu zapišem še, da sem pri svojih igrah začel gledati na vojaško umetnost še iz enega zornega kota in pričel kritično presojeti tisto, kar sem prebral in videl. Ko sem si sam nadel oklep, so se mi mnoge ustaljene predstave začele podirati. Zakaj? Zamislite si poletje, ko sredi dneva pripeka sonce na oklep in postane pod njim neznosno vroče. Srce, da bi ohladilo telo in tudi oklep, ki je tik nad telesom, poveča utrip, ki je podoben utripu srca pri teku. Torej je že sama vročina telesu velik napor. Ker je vse skupaj namenjeno bojevanju, telo obremenimo še s težo oklepa med premikanjem, z naporom zamahovanja z mečem in na koncu še z ježo na konju. Ne pozabimo niti psihičnega napora boja – in še kaj bi se našlo, kar vse na koncu pomeni obremenitev vojščaka. Vse omenjeno omeji človeški organizem in ni ga junaka pod soncem, ki bi lahko zaobšel navedene okvire.

Prav tako zanimive so skrivnosti meča, bojne sekire, sulice, kopja itd. Koliko ljudi zna odgovoriti, kaj je dober meč in zakaj je bil včasih dolg in včasih kratek? Ali se je zvijal, morda celo lomil in ali je bil pravilno uravnotežen? Pol kilograma težji meč pomeni pri tisočih udarcih pol tone več dviga v roki, in če pri tem upoštevamo še hitrost in ročico, hitro ugotovimo, kako pomembnih je za vojščaka že deset dekagramov teže meča. Na drugi strani je treba upoštevati tudi to, da meč ne sme biti prelahek, ker se bo lomil ali krivil in ga bo pri nasprotnem udarcu odnašalo. Od rimskega kratkega gladiusa in skitskega akinaka do današnje sablje je veliko skrivnosti.

Ne samo človeško obrambno in napadalno orožje, tudi sedlo, konj in konjska oprava so predmet raziskovanja v vojaški umetnosti. Bodimo pozorni na ogrodje sedla, ki je tehnična sinteza prilagajanja konjskemu hrbtu ali, bolje rečeno, prilagajanje fiziološki zgradbi posameznega konja, teži in zahtevi jezdeca ter namembnosti sedla. Sedlo mora konju olajšati breme jezdeca, pravilno se mora prilegati hrbtu določenega tipa konja in hkrati mora jezdecu omogočati razbremenitev konja, varnost, oporo, zaščito in namen delovanja na konjskem hrbtu oziroma s konjskega hrbta. Samo tako lahko konj in jezdec po dolgotrajnem urjenju skupaj ustvarita uporaben vojaški stroj.

Koliko podrobnosti skriva ta del vojaške umetnosti, o katerih se ponavadi v čisto resnih zapisih ne reče nobene in ne upošteva je njih dela napačne strokovne sklepe. Dejstvo, da so vso zgodovino ljudje inovativno z vso vnemo razvijali prav podrobnosti, povezane z vojaško umetnostjo, bi moralo postaviti to vedo na ustrezno mesto.

V zadnjem desetletju se je zelo uveljavilo proučevanje z rekonstrukcijo in živimi ponovitvami. Težko bi rekli, kdo je s tem začel, vendar je resnica, da so rekonstrukcije in žive ponovitve prinesle v zgodovino marsikaj novega. Potrdile ali ovrgle so tudi najresnejše zgodovinske vire.

Če smo odgovorili na vprašanje, kaj pisati, kako pisati, o čem pisati, pa nismo odgovorili na vprašanje, kdaj se prične zgodovina vojaške umetnosti Slovanov. V naših šolah še dandanes prično učenje zgodovine Slovanov s poslednjimi večjimi premiki Indoevropejcev od 5. stoletja našega štetja dalje. Kot da nas je takrat iz nič ustvaril bog in naselil v polovico Evrope?! Mar nismo za to tudi sami krivi? Sposodil si bom citat iz uvoda k Herodotovim *Zgodbam*, ki pravi takole:

»Podobno kakor Grk, meni Spengler, če ne še bolj ahistoričen, je bil staroindijski človek. Njegova ideja o nirvani je izraz popolne brezčasnosti: Indijec ni imel nikoli smisla za 'kdaj' v kakršnemkoli oziru. V staroindijski kulturi ni ne prave indijske astronomije, ne indijskega koledarja, in torej nikake indijske zgodovine, kolikor se razume pod tem pojmom duhovna usedlina zavestnega razvoja. O vidnem poteku te kulture vemo še veliko manj kakor o grški zgodovini od 12. do 8. stoletja. Svetovna zavest indijskega človeka je bila tako malo zgodovinska, da mu niti pojava pisne knjige, ki je imela določenega avtorja, ni bila časovno utrjen dogodek. Namesto organske vrste individualno omejenih, na osebo pisca vezanih posameznih spisov je nastala polagoma neka brezizrazna besedilna gmota, v katero je vsakdo pisal, kar je hotel, ne da bi imel pri tem pojem o osebni duševni lastnini, o razvijanju kake misli, ali o duhovnem obdobju kakršnokoli vloge. V ti anonimni obliki leži pred nami vsa indijska zgodovina, prav tako indijska filozofija.«

Slovani, ki smo pripadniki Indoevropejcev tako kot Indijci, nedvomno vztrajamo v tej zgodovinski nirvani do današnjega časa. Pri tem tudi Slovenci nismo izjema, še več, zdi se, da smo najboljši predstavniki te šole, za nami pa ne zaostajajo niti drugi slovanski bratje. Morda bom s pričujočim delom vzpodbudil še koga, da bo na kakšnem drugem področju skušal ugotoviti, od kdaj pravzaprav in o čem nas konec koncev kljub nirvani muči genetski zgodovinski spomin, ki od časa do časa v nas zbudi vprašanje od kdaj?

Naj bo ta kratki uvod, s katerim sem želel povedati le to, da se v svojih raziskovanjih nisem omejil zgolj na pisne vire, ampak sem mnoge zgodovinske kraje sam obiskal in na terenu preverjal, pogosto izvedel živo ponovitev in iz vsega tega delal nato svoje zaključke. Prav tako sem si zastavil vprašanje, v kaj so verovali naši predniki, kako so živeli v najstarejših obdobjih zgodovine, ne pa le v času domnevne preselitve izza Karpatov. Predvsem pa nisem verjel in ne verjamem, da nas je v petem stoletju naredil bog in namnožil preko polovice Evrope. Sproti bom navajal svoje dvome in skušal, seveda tako kot vsi pred mano, najti vsaj približno resnico.

Če mi bo v naslednjih poglavjih vsaj delno uspelo zagovoriti nekatera nova dognanja, ki bi jih morala znanost že zdavnaj upoštevati, in bom pri tem odprl še nov pogled na vojaško umetnost oziroma vojaško zgodovino in na življenje kosezov, kozakov, kserksov, kšatrijev, mi ne bo žal, da sem s tem namenom tudi oblekel oklep in osedlal konja!

Kje začeti

Morda bi bilo najpreprosteje začeti, tako kot so to storili mnogi pred mano, pri pisnih virih, ki dejansko časovno potrjujejo določene segmente obstoja ljudstva, danes imenovanega Slovani. Vemo sicer za skopost takšnih virov, ki pa nekaterim zadostujejo, da spišejo zgodovino. Vojaško gledano nas zanima, kdaj je živel in kje je živel ljudstvo, ki je poselilo pol Evrope. Morda je za družbenega zgodovinarja, pravnega zgodovinarja in umetnostnega zgodovinarja tisoč dolžinskih kilometrov in denimo 500 tisoč površinskih kilometrov nepomembnih, pri vojaškem zgodovinopisju pa se znanost s tem začne. Narediti pohod tristotih kilometrov, zavzeti območje in ga nadzorovati, je začetek vojaškozgodovinske znanosti ali, kot smo rekli, umetnosti. Zato moramo slovansko pradomovino nujno locirati v prostoru in času.

Poglejmo si, kakšna izhodišča nam ponujajo različni avtorji. Ilustrirana zgodovina Slovencev (torej mi sami o nas), izdana leta 1999, pravi takole:

SLOVANI – jezikovno in etično sorodna skupina Indoevropcejev. Njihovo razseljevanje od 5. do 7. stoletja dokazuje gradivo treh kultur: koločinske, praške in penkviske. Vsi trije tokovi so se prepletli na Slovenskem. Slovani so prodirali daleč na zahod, od koder so se odseljevali Germani. Stalna poselitev Balkana se jim je posrečila šele, ko so skupaj z Avari uničili bizantinsko obrambo. Širjenje proti severu in severozahodu je bilo počasno in je imelo obliko postopnega slaviziranja tamkajšnjih Baltov. Prek ukrajinskih step so tudi za Huni prihajale skupine azijskih nomadov. Avari so ustanovili državno tvorbo v Panoniji, Bolgari pa v nižini ob spodnji Donavi.

Z zanje značilno veliko asimilacijsko močjo so si Slovani pripojili večino Baltov, številna finska ljudstva in stepske sosedje (Anti, Hrvati, Bolgari), delno pa tudi ostanke romanskih in germanskih staroselcev. Živeli so v majhnih samostojnih rodovno-ozemeljskih enotah, kar jim je omogočalo veliko prilagodljivost. Mnogo šibkejši pa so zato bili na vojaškem področju. To so nadomeščali s sklepanjem zvez z vojaško učinkovitimi nomadskimi ljudstvi (Huni, Bolgari, Avari), ki so iskala plen na tujih ozemljih in s tem ustvarjala možnosti za slovansko razseljevanje. (IZS, str. 17)

Veliki splošni leksikon DZS, ki je prevod nemškega leksikona Der Knauer – Universallexikon in 15 Banden iz leta 1998 podaja naslednjo sliko Slovanov:

SLOVANI, ide. skupina ljudstev; prvič omenjeni na začetku 6. st.; razvili so se iz mešanice balt. Venetov in prednikov Baltov in Slovanov (Baltoslovanov) v zadnji četrtini 1.tl. pr. n. št. v porečju Dnepra. Arheološko je zanje značilna zarubinska kultura, v 3.in 4. st n. št. pa kijevska kultura. V 4. stoletju so jih začasno podredili Goti. Gotsko nadvlado

je 375 razbil prihod Hunov. Odselitev Gotov je odprla prostor slov. razseljevanju proti srednji Evropi in na Balkan, v 6. in zač. 7. st. v povezavi z Avari. Med rekami Visla/Laba in Saale se začenjajo slovanska selišča deloma še v stiku z germanskimi naselbinami iz dobe preseljevanja ljudstev (Tornow), vendar na poselitvenih območjih, ki so jih Germani večinoma zapustili. (VSL, str. 3937)

Zgornja opisa sta skoraj identična in izhajata iz enake hipoteze, ki je bolj ali manj značilna za nemški zgodovinopisni krog. Vendar obstajajo tudi drugačna mnenja.

Ne vem, kako naj imenujem teorijo o avtohtonosti Slovencev na današnjem ozemlju oziroma venetsko teorijo, ki se je pojavila najprej pri nekaterih italijanskih zgodovinarjih in jezikoslovcih. Zadnji dve desetletji predstavlja ta teorija jabolko spora v slovenskem zgodovinopisju. Kakorkoli se uradna zgodovina brani pred njo, je teorija pustila takšne in drugačne posledice na vseh tistih, ki se danes ukvarjajo z zgodovinopisjem. Sam se do teorije ne bom opredeljeval z za ali proti, priznam pa, da me je napeljala na številna razmišljanja, za kar sem avtorjem hvaležen.

Poglejmo še, kako gleda na problematiko praslovanske domovine ostalo slovansko zgodovinopisje, ki se ga problem tudi najbolj tiče.

Leta 1989 je bila v ČSSR izdana knjiga avtorja Bohuslava Chropovskega z naslovom *SLOVANE – Historický, politický a kulturný vývoj a význam*. Avtor pravi, da je vprašanje slovanske pradomovine in etnogeneze še vedno eden od najpomembnejših in najdiskutabilnejših problemov. S tem se lahko absolutno strinjamo. V nadaljevanju pa navaja pet glavnih teorij:

Zastopniki viselsko-dneprske teorije so umeščali Slovane v porečje Dnepra in vzhodnega porečja Visle. Med raziskovalci pa je bila pri tem razlika v časovni umestitvi nastanka. Nekateri so videli korenine tega začetka že v bronasti dobi (okoli leta 1500 pred našim štetjem), drugi spet šele v našem zgodovinskem času, v 5. in 6. stoletju našega štetja.

Odrsko-dneprska teorija je izhajala iz tega, da je bila pradomovina Slovanov tisto ozemlje, na katerem so bili naseljeni tudi v zgodnjem srednjem veku, torej je šlo za eno od variant slovanske avtohtonosti.

Dneprska teorija postavlja pradomovino Slovanov do južnega ali do severnega porečja Dnepra. Slovani naj bi bili tu naseljeni že v 5. stoletju pred našim štetjem.

Naslednja je odrsko-viselska teorija, ki umešča pradomovino Slovanov med Odro in Bug, časovno v 6. do 5. stoletje pred našim štetjem. Po nazorih zagovornikov te teorije so se Slovani pod pritiskom Germanov s tega območja najprej premaknili na vzhod.

Izdelana pa je bila tudi tako imenovana podonavska teorija, ki umešča pradomovino Slovanov na ozemlje jugovzhodne Evrope, v porečje Donave. (SHPKVV, str. 14, 15) To teorijo sodobna znanost široko raziskuje in jo velik del raziskovalcev sprejema, pravi avtor.

Avtor tako navaja široko paleto možnosti in se ne omejuje na eno samo resnico. Kljub temu v nadaljevanju, upoštevajoč različna izhodišča, teži k prvotnemu prostoru, umeščenemu med Odro, Dneprom in Donavo.

Iz zgoraj navedenih teorij vidimo vso zapletenost problema, ne samo glede umestitve praslovanskega prostora, ampak tudi glede etnogeneze, ki naj bi bila značilna za

Kateri praoče Slovanov je pravi?

Problem najdavnejše zgodovine ljudstev, danes imenovanih Slovani, je velik. Teorija sledi teoriji od vzhoda do zahoda, z juga na sever, pišemo jih sami in pišejo jih drugi o nas. Sam si o zgodovini Slovanov večkrat zastavim vprašanja po logiki zdrave kmečke pameti in potem skušam najti nanje zdrav kmečki odgovor. Zato pričnimo razmišljanje na naslednji način.

V samem začetku so besedišče neke človeške družbe najverjetneje sestavljala poimenovanja tistega, kar je ljudi obdajalo, v kar so verjeli, kar so uporabljali pri vsakdanjem delu. Verjetno je samo po sebi prišlo do tega, da so skušali za nove predmete, nove iznajdbe, nove pojave, nove smisle najti nov izraz. Prav gotovo so na neki svoj način skušali tudi izraziti svojo misel in povezati besede v smiselno celoto. Kot recimo v slovanskih jezikih naslednjo misel, ki jo bom zapisal kar fonetično: »Prižgi ogenj na ognjišču in skuhaj juho!« v slovenščini. »Zapali vatru na ognjištu in skuvaj supu!« po srbsko. »Zapal ohenj na ohnjišti a svar polevku!« po češko. Vprašanja, ki se pojavljajo ob tem, so: Zakaj nekje prižigajo, drugod palijo, nekje imajo ogenj, drugod vatro, eni kuhajo juho, drugi polevko, tretji supu? Zakaj imamo mi ljubezen, Čehi lásko, Ukrajinci kohanjo, Rusi ljubov, Srbi ljubav? Zakaj mi delamo, Čehi pracuji, Srbi rade, Ukrajinci pracuju, Rusi rabotaju? Zakaj imamo Slovenci vas, tudi selo, v kateri živijo kmetje, Čehi vesnice, v kateri živijo sedlaci ali rolnici, Srbi selo s seljaki, Ukrajinci selo, v katerem prebivajo hliborobi in Rusi selo s seljani? Osnovno besedišče izredno ozkega izrazoslovnega okolja je zelo pestro. Zato si postavimo naslednje vprašanje: Če iščemo praočeta Slovanov, kateri oče je pravi? Tisti, ki je rekel ogenj, ali tisti, ki je rekel vatra, tisti, ki je rekel ljubezen, laska ali kohanja? Ali je bil oče kmet, rolnik, seljak ali hliborob? Katera od teh besed je bila tista prva »slovanska«? So jo govorili Veneti, Skoloti, Siveri, Anti, Bolgari, Huni? Na to vprašanje bomo težko odgovorili. Vendar se je v besedišču vseeno moralo nekaj dogajati, saj se mi na Balkanu ljubimo, Čehi, Slovaki, Ukrajinci laskajo v češčini; miluji in Rusi spet ljubijo. Pa to ni edina beseda, ki »skače« in se ne širi z enega prostora ter se potem sreča z drugo na drugem prostoru med slovanskimi narodi. Takih je vse polno, včasih v dobesednem smislu, včasih v prenesenem. Kje so vzroki za to?

Znova bom zapisal, da je zdravo kmečko pamet težko prepričati o slovanskem bibličnem praočetu in pramateri, o majhnem ljudstvu v Pripjatskem močvirju, ki se razprši, kakor se nafta razlije po morju, v neizrekljivo tanki plasti, kot je zapisal dr. Bezlaj. Kaj pa no razlitju? Bolje bo, če se bomo lotili sestavljanja zgodovine plemen in ljudstev, ki so si počasi postajala sorodna. Ta so v zgodovinskih virih znana in so v začetku srednjega

O deževnem bogu – Dažbogu

Pri Slovencih je težko govoriti o predkrščanskih bogovih. Najbliže Rimu so bili tudi najbolj na udaru pokristjanjenju. Prav gotovo pa so »pokristjanjevalci« porabili veliko truda za to, da so poganska verovanja in običaje izkoreninili do temeljev. Rekonstrukcije praverovanja se zato nekako nihče ne loteva in, kar je še hujše, poskuse se v kali zatira in mitologijo imenuje amaterska psevdoznanstvena fantastika. Prek ostalin praznikov kurentovanja, koledovanja, zelenojurjevanja, poročnih običajev itn. kljub temu odkrijemo povezanost z ostalim slovanskim in tudi širšim prostorom. Pri bogu Apolonu smo videli vso širino kulturno-verske prepletenosti, zato se bomo v tem poglavju lotili še Varune, Pozejdona, Dažboga in Tagimasada.

V *Slovu o polku Igorjevem* je nekajkrat uporabljena beseda oz. ime 'rusiči'. *Rusiči velike pole čerlenimi ščitami peregorodili, šukajuči sobi česti, a knjazuju slavi ... , Z vami rusiči, hoču golovu poklasti ...* (SOPI, str. 56) Tako se obrača na svoje vojake glavni junak davnega ukrajinskega epa, siverski knez Igor. Iz besedila je takoj vidno, da se govori o rusičih kot vojakih oziroma gre za njegove knežje družinike. Večina raziskovalcev meni, da je beseda eponim in izhaja iz legendarnega prednika Rusa ali Rosa. V 12. stoletju, ko je ep nastal, je bila končnica -ič znamenje za izhajanje iz rodu takšnega ali drugačnega prednika. Takšna pojasnitev ima lahko veljavo, če jo potrdimo tudi drugod. V *Rigvedi*, najstarejšem indijskem literarnem spomeniku, in pozneje v *Mahabharati* pet tako imenovanih vedskih plemen nosi ime po svojih prednikih. To so Jada, Turvaša, Ano, Druhja in Ilura. Ob tej priložnosti navedimo, da so indijski Suviri plemo, ki je v davni bivalo na jugu Ukrajine in imelo neobičajno veliko skupnega s slovanskim plemenom Siverov, med drugim tudi legendarnega prednika, carja Suvira. Še pomembneje od tega je, da avtor epa *Beseda o Igorjevem pohodu* rusiče imenuje vnuke Dažboga. Če izhajamo iz tega, da so bili rusiči vojaki, so bili vnuki vojaškega božanstva, torej je Dažbog vojaški bog. Zakaj pa avtor imenuje rusiče vnuke Dažboga, in ne sinove, je novo vprašanje. Kdo je sin Dažboga, če so rusiči vnuki? Verjetno se lahko vprašanje razplete tako, da je sin boga Dažboga legendarni Rus/Ros in rusiči njegovi sinovi, kot pravi O. Solovljov. Tako smo zaprli krog in ničesar dognali. Če torej nimamo rešitve v osnovnem viru, torej v samem epu, se ozremo na vzporedne podporne zapise.

Enega takšnih je spisal Herodot, ki v četrti knjigi svojih *Zgodb* pravi, da so najmogočnejši in najštevilčnejši med Skiti kraljevi Skiti ali carski Skiti. Verovali so v boga Tagimasada in ga častili. Označitev za najmogočnejše med Skiti kaže na to, da so bili ti Skitje vojaškega stanu, enako kaže tudi njihov pridevnik kraljevski/carski. Kot poznamo iz indijskih

Od Krima do Černobila

Slovanskim mitološkim likom bi morali iskati paralele v širšem indoevropskem prostoru, je poudarila npr. Marija Gimbutas in pri tem opozorila na etimološko sorodnost slovanskih izrazov s področja religije in etike z ustreznim iranskim besednjakom. Strinjati se je mogoče tudi z njeno mislijo, da *slovanska religija mora biti rekonstruirana v glavnem na podlagi hipoteze o obstoju boga, podobnega že znanim z indoevropskega ali indoiranskega panteona, nato pa je treba poiskati pričevanja in modifikacije med pisnimi viri in v še živi folklori ...* (MIS, str. 143)

Že v prejšnjem poglavju sem omenjal Višnjo Goro in Višnjegorske. Prav tako skrivnostna je sosednja, na Turjaku živeča družina Turjaških. Turjak najdemo kot toponim še pri Trziču, to je italijanskem Monfalconu, in pri Trstu. Na Poljskem in v Ukrajini se to ime pojavlja v nešteti oblikah in se prav tako povezuje z indoarijsko preteklostjo teh krajev. 'Tur' je tako kot 'bik', 'vol', 'stir', 'krava', 'korova' osnova religiozni simboliki na mnogih območjih od gor, rek, gozdov, polj, mest do vasi, rek, osebnih imen in še česa, povezanega z mitologijo naših prednikov. Podrobneje se ga bomo lotili v zadnjem poglavju.

Če se od Višnje Gore po dolini napotimo proti vzhodu, pridemo do Ivančne Gorice, ki ji domačini vedno pravijo samo Podivančna. Torej je bilo naselje pod Ivanovo goro. Kdo pa je Ivan? Toponim kot Ivanovo, Ivaničgrad, Ivanje itn. je neverjetno razširjen v vsseh mogočih oblikah po Poljski, Ukrajini in Rusiji. Kot antroponim je v slovanskem svetu znan kot Ivan, Janez oziroma Jovan. Vendar ima Jovan po vsej verjetnosti latinsko izhodišče Jovusa, kot so tudi imenovali Jupitra, ali pa so ga tako imenovali le vzhodni pripadniki imperija, ki so na ta način našli vzporednost. Sanskrtsko '**juvan**' pomeni mlad in se kot eden epitetov pojavlja za Krišno Gopalo. Prav takšen vzdevek ima tudi slovanski Ivan Kupala. Iz Juvana se je pri delu Slovanov razvil Ivan. Kot smo že videli, je paralele mogoče najti v grškem Apolonu, pri Rimljanih pa v bogu Janusu in boginji Junoni, ki sta z njim v izredno tesni zvezi. Zanimivo je, da se ime pri Slovencih uporablja v vseh mogočih oblikah, kot priimek Juvan, ime Janez in Ivan, da o juncih, junakih itn. sploh ne govorimo. Rusko 'molodi' je ukrajinsko 'juni', oni imajo 'junaka', Rusi 'molodca', Slovenci pa tako 'junaka' kot 'mladca'. Ukrajinci imajo še kup drugih izrazov, ki izvirajo iz sanskrske osnove 'juvan'. Glede na Etruščane in vse, kar je bilo že povedano o njih, ne bo težko ugotoviti, od kod so Rimljani sprejeli svoja Junono in Janusa. Etruščani so bili tako kot Veneti po vsej verjetnosti indoevropsko ljudstvo. Če smo še malo natančnejši, recimo, da imata skupno izhodišče le Juvan in Ivan. Tako Jovan kot Janez pa sta samo sčasoma pridobila podoben vsebinski mitološki okvir in sta morda

Tripilska kultura

V devedesetih letih 19. stoletja je češki arheolog Vincenc Khvolka (Vikentij Khvolka) pričel odkopavati do tistega časa neznano kulturo v okolici Kijeve. Po vasi Tripolje ali po ukrajinsko Tripilje je najdba dobila tudi ime kot tripilska kultura. Seveda se lahko že na tem mestu vprašamo, ali ni nosilo to mesto v preteklosti ime Tripoli. 'Poli' je pripona, ki lahko pomeni 'polje' ali 'polis' ('mesto'). Kot bomo videli, sta 'polje' in 'polis' v tesni medsebojni zvezi, tako kot '**kšatra**', ki pomeni 'polje' v sanskrtu in je obenem tudi naziv kaste kšatrijev in naziv za vojaka, pripadnika vojaške kaste, kot tudi za vojaško naselje. Analogno je tudi s poljem, poljaki, poljani, poljanami in Poljsko. To tezo podpira tudi ar in ariji, ki so lastniki kosa zemlje imenovanega ar.

Tudi število tri je mnogopomensko. Govorili smo že o Triglavu v Julijskih Alpah. Stojijo pa tudi tolminski Triglav, Troglav, najvišji vrh Dinare, Triglava na Rugnu in Trigolova v Biskupinu, ki potrjujejo mitološko ozadje imena. Če k temu dodamo še osebna imena Trojan, Tristan, Triglav, Terseglav, je to zadosten razlog, da se v človeku prebudi zanimanje. Kot smo že omenili, nam mnoge skrivnosti danes razkriva indijska religija, ki je ohranila stare indoevropske temelje, pri čemer je lik Trimurti eden glavnih vsebin te religije.

V osnovnih obrisih je bila tripilska kultura zelo podobna moldavsko-romunski kulturi, imenovani Cucuteni, in indijski harapski civilizaciji. V strokovni literaturi imamo zato včasih opraviti tudi s tripilsko-cucutensko kulturo, primerjave s harapsko pa se delajo šele v zadnjem času. Znanstveniki so se nekako zedinili, da lahko to kulturo postavijo v leta med 5250 do 2750 pr.n.št. Najdeni keramični predmeti, preverjeni po najnovejših metodah, izkazujejo namreč starost, ujeto med ti dve letnici. Lahko pa se s Tripiljem zgodi tako kot z egipčansko civilizacijo, ki se šele z novimi odkritji pričena pravilno umeščati v čas. Vrnimo se sedaj k Tripilju, saj je za našo pripoved važno le to, da skušamo ugotoviti stanje na tem območju pred Herodotovim časom, ki je v vsakem primeru veliko za Tripilci.

Večino tripilskih naselij so odkrili ob rekah, še posebno v rečnih okljukih, ki so bila s treh strani zavarovana z vodo. Slediti je mogoče majhnim vasem na začetku, ki sovpadajo z najstarejšimi predmeti. Skupnosti so štele le okoli ducat hiš. Nato pa se skupnosti v naslednjem tisočletju povečujejo, kar nam spet dokazujejo predmeti, najdeni v večjih naseljih. Leta 1960 so izvedli slikanje iz zraka in lahko so določili velikosti teh protomestnih naselij takratnega časa. Tako je naselje Suškvika stalo na 27 hektarjih, Čičerkozivka na 50, Košenivka na 70, Vilkovec na 110, Dobrovodi 250, Majdanecke

Slovansko vojaško izrazoslovje

Kako je bila videti skolotska vojska (in skolotski vojak), ki se je uprla Perzijcem, bomo opisali v prihodnjih poglavjih. Tudi Venete na drugem koncu bomo skušali čim podrobneje spoznati, čeprav žal zanje nimamo enakovrednega zapisa, kot je Herodotov za Skolote. V tem poglavju pa pogledimo slovanske vojaške izraze, ki jih v prejšnjih poglavjih še nismo opredelili, vendar mora tudi njihovo poimenovanje segati daleč v preteklost, verjetno na sam začetek slovanskega etnogenetskega procesa. Pri tej obravnavi določimo tudi časovno mejo, ki naj sega vojaško smiselno v Herodotov čas. Pri tem mislimo na obstoječo razvitost vojaške tehnike in vojaške umetnosti, ki je bila odkrita in izumljena do njegovega časa.

Okvir za določitev in viri so nam, kot smo že videli, predvsem upodobitve na različnih predmetih, arheološke rekonstrukcije, pa tudi mitologija in etimologija. Preden pričnemo analizo ustreznih izrazov, navedimo še, da na področju vojaškega izrazoslovja pri Slovanih danes najdemo dvojnost poimenovanj mnogih najstarejših vojaških pojmov. Težko se je zato znebiti občutka, da se v večtisočletni zgodovini slovanska skupnost ni mešala z različnimi etničnimi skupinami ali, še bolje, kar ljudstvi, in ta so se nato spet mešala med druge. Na osnovi vojaških izrazov pa se zdi, da lahko sledimo etnogenezi bodočih Slovanov daleč v preteklost. Pogledimo najprej med najstarejše indoevropske Hetite. Tudi Hetiti so del teh plemen in so nam po preselitvi v Anatolijo zapustili najstarejše zapisane spomenike Indoevropcejev. Skupaj s staroselci so ustvarili pomembno civilizacijo takratnega časa in najstarejše pisne spomenike, s katerimi se lahko primerjajo le vedska dela. Med drugim so častili boga Tarhunta in Jarrija. Bog Jarri je bil bog umiranja in vojne. Njegova podoba je znana Slovanom v liku boga Jarila, čez dve tisočletji sicer v nekoliko drugačni luči, a vendarle lahko sodimo, da gre za isti lik, ki v zgodovini doživi le delno preobrazbo. V njegovo čast se je izvajal obred, ki se je ohranil zapisan na hetitskih klinopisnih tablicah.

Iz svetišča prinesejo njegov kip, pred katerim pojejo in zaigrajo sledečo igro: Mladeniči so razdeljeni v dve skupini in dobijo imena; prvo skupino imenujejo 'možje dežeze Hatti', drugo pa 'možje dežeze Masa'. In možje dežeze Hatti imajo bakreno orožje, možje iz Mase pa orožje iz trsja. Spopadejo se med seboj in možje dežeze Hatti zmagajo; in le-ti vzamejo ujetnika in ga izročijo bogu. Zgodba morda odseva zgodovinske bitke in v tem primeru celo pojasnjuje vzrok, kako so maloštevilni Hetiti lahko osvojili Malo Azijo in pokorili staroselce; če je zgodba odsev zgodovinskih dogodkov, potem lahko sklepamo, da jim je k temu pripomoglo boljše orožje... (KB, str. 96 in 97)

Logično je, da se v raziskavi vojaškega izrazoslovja človek najprej loti besede, ki v celoti opredeljuje predmete, ki se uporabljajo pri vojaškem početju. Orožje je ena od osnovnih besed na vojaškem področju. Če naredimo pregled po slovanskih jezikih, najdemo za ta pojem naslednje izraze. V slovenščini je to orožje, hrvaško je oružje, srbsko oružje, češko zbraň, poljsko bron, ukrajinsko zbroja, rusko oružie. Že na prvi pogled vidimo možno etimološko različnost izraza, ali pa gre pri tem za izredno davno ločitev. Medsebojno besedi na prvi pogled nista povezani, imata skupen pomen, sicer pa je videti, da izhajata iz različne korenske osnove. Besedo oborožitev smo skušali razložiti v prejšnjem poglavju. Orožje kot tako verjetno izhaja iz navedene osnove. Za nas pa so pomembni izrazi 'bron', 'zbraň', 'zbroja', ki izhajajo morda iz enake osnove in so tesno povezani tudi z bronom, iz katerega je bilo orožje v tistem času narejeno. Na ta način lahko morda celo določimo starost tega izraza pri ljudstvih, ki so iz zgodnejšega glagola 'braniti'/'oboronit' tvorila tudi ime za kovino bron in iz njega nato 'zbroja'. Bron je naziv za vrsto kovine, ki je dal ime vsemu zgodovinskemu obdobju. V določenem času je bil izredno pomemben za razvoj človeške civilizacije, ker se je iz njega izdelovalo boljše in tehnološko sodobnejše orožje in orodje. Neposredno na to in na branjenje telesa se navezujejo tudi besede za oklep = češko zbroj in izrazi zbrojir– orožar, zbrojit – oboroževati se, zbrojnice – orožarna, zbrojnoš – hlapec, oproda, ščitonosec, + poljsko zbroja in tudi izrazi uzbrojenie – oborožitev, uzbroić – oborožiti itn., + ukrajinsko zbruja, ozbroenja in izrazi zbrojar – orožar, zbroenosec – vojak z oklepom, + rusko bronja in tudi izrazi bronirovati – oklopiti, zavarovati, bronirovka – oklopljenje, bronosenec – vojak z oklepom, + bolgarsko bronja – oklep. Seveda pri tem moramo in moremo izhajati iz Slovanom skupnega glagola braniti, boronit, oboronit, ki je tesno povezan z eno od osnovnih človeških dejavnosti. To izhodišče smo skušali razložiti v poglavju na osnovi sanskrta in gradiščnih kultur. Svoje pa bodo morali pri prepletu teh izrazov dodati še jezikoslovci. Glede na to, da ostali evropski narodi ne tvorijo besed iz besede 'bron' in pri njih ni povezovalnega izrazoslovja v zvezi z njo, pa lahko zatrdimo, da se je ta kovina verjetno rodila nekje v srednji in vzhodni Evropi. Tam so živela plemena, ki so čez dve tisočletji med drugimi tvorila etnogenezo bodočih Slovanov.

Pri južnih Slovanih, razen Bolgarih, je v uporabi izraz oklep, oklop, pri Rusih in Ukrajincih pa še dospeh. Oklep je nastal iz opravila kovačev ali še bolje kleparjev, ki so po svojem delu poimenovali še izdelek. 'Klep', 'klap' pa je posnemovalni zvok enakomernega udarjanja po kovinski plošči in je zato najstarejšega izvora tako kot 'kov' in 'kovati'. Zastavlja se vprašanje, zakaj se pri južnih Slovanih, razen pri Bolgarih, uporablja beseda 'oklep', in ne 'bronj'. Mnogi iz stare šole bodo razlagali to s poznim srečanjem teh Slovanov z zaščitnim orožjem. Vendar je tako etimološko izhodišče nesmisel. Dvojnost izraza, torej 'bronje' in 'oklepa', kakor tudi 'dospeha', je tako kot 'zbranje' in 'orožje' ena izmed mnogih dvojnosti ali trojnosti v osnovnem prabesedišču Slovanov in jo lahko razložimo le tako kot 'vatro' in 'ogenj'. Čeprav zakurimo ogenj na ognjišču, nekateri Slovani zakurijo vatro na ognjištu, vsi pa so se s tem pojavom prav gotovo srečali davno v preteklosti. Beseda 'vatra' je morda iranskega izvora, venetski 'ogenj' pa je tudi staroin-

Bosporsko kraljestvo

Ali lahko na temelju do sedaj napisanega rekonstruiramo dogajanje na območju severnega Pričrnomorja v zadnjih stoletjih pred našim štetjem in primerjamo pri tem še območje severnega jadranskega zaledja? Poskušajmo narediti sliko, ki nam jo ustvarijo arheologija, jezikoslovje in etimologija, Herodotovi zapisi, *Rigveda*, Bosporski napisi ter žive ponovitve, ki so jih in smo jih izvajali. Lotimo se najprej severnih obal Črnega morja. Kaj pravi Herodot v svojih Zgodbah?

Takega rodu torej je bil Targitaos, samemu pa so se rodili trije sinovi: Lipoksais, Arpoksais in najmlajši Kolaksais. Za njih vlade je v skitsko deželo padlo izpod neba četvero zlatih predmetov: plug, jarem, sekira in skodela. Prvi jih je opazil najstarejši; ko pa je stopil bliže ... (ZGO, str. 304)

Skolotom so bogovi poslali četvero simbolnih zlatih predmetov, ki se ujemajo s štirimi stanovi takratne družbe oziroma štirimi kastami indoevropskega verovanja tistega časa. Pri tem ni pomembno, ali je legenda resnična ali ne, kot ni pomembno, če so Kristusa res pribili na križ ali ne. Dejstvo je, da je križ danes simbol kristjanov. Prav tako je bil in je marsikje še danes jarem simbolni predmet zadnje kaste služečih, plug simbol kaste kmetov, sekira vojščakov in skodela svečnikov. Nadeti komu jarem, koga podjarmiti itn. je še danes živ izraz v slovenščini, pa tudi v nekaterih drugih slovanskih jezikih. Opisuje stanje oziroma status človeka v odnosu do drugega ali njegov položaj v družbi. Plugonosec je vzdevek boga Višnuja, ki je zaščitnik tretjega stanu poljedelcev/vaščanov, plug je simbol tistih, ki obdelujejo zemljo – vse do danes. Sekira oziroma topor, kasneje tudi lok, je v najzgodnejši zgodovinski dobi statusni simbol vojščaka indoevropskega verovanja, temelječega na vedski religiji. S simbolom sekire so upodobljeni in opisani bogovi, ta simbol je naslikan in upodobljen na mnogih predmetih, človeških likih in tudi v pisanih virih. Med drugim se spomnimo na pasne zapone, situle itn. tudi na današnjem ozemlju Slovenije. Na Slovaškem, Poljskem in v Ukrajini še danes k folklorni narodni noši spada topor. Besede, ki so jih Skitje rekli Aleksandru Velikemu, so bile: *Dani so nam bili darovi – da ne boš imel naše dežele za povsem ubožno – volovski jarem, plug, puščico, sulico in skodelo. Te uporabljamo s prijatelji in zoper sovražnike S prijatelji darujemo iz skodele vino bogovom, sovražnike pa ogrožamo...* (KURT, razd. VII/8)

Skodela/kelih je po njihovih besedah namenjena za bogoslužje, morda za pitje božanskega napoja. Navedeni predmeti so posameznika in skupnost povezovali z opravili, ki so jim bila naložena s strani bogov. Stan oziroma kasta je opredeljevala njihovo življenjsko poslanstvo, njihovo mesto v družbi, njihovo vsakdanje delo. Nošnja skodele

Skoloti – bojevniki na konjih

Natančnih opisov o ureditvi skitske države in s tem o organiziranosti vojaštva nimamo, ne vemo natanko, kakšni so bili odnosi med plemeni niti kakšni so bili znotraj posameznega plemena. Tudi Herodot nam o tem pove zelo malo. Tako lahko sklepamo o ureditvi te družbe le na podlagi sekundarnih virov. Ljudstva oziroma plemena niso bila organizirana v cesarstvo z močno osrednjo oblastjo in upravo. Država je slonela na moči vojaških oddelkov, ki so se zbirali, vsaj tako se zdi, na poziv kralja kraljevih Skitov. Za skupne akcije so se odločali iz potrebe, verjetno predvsem pri gradbenih delih, trgovini, verskih slavnostih, pogrebnih svečanostih in morda še čem. V tem poglavju bomo govorili predvsem o vojaških oddelkih, bojovnikih, njihovi oborožitvi, taktiki, skratka, o vojaških značilnostih skitskega prostora, ga primerjali z venetskim in se organiziranosti družbe dotaknili toliko, kolikor je povezana z vojaško umetnostjo.

Antični avtorji so poznali Skite kot lokostrelce na konjih. Skitje niso bili za Grke in njihove sosedo samo tisti na severnih obalah Črnega morja, ampak domala vsi, ki jih je povezoval podoben način življenja. To območje je segalo od severnih grških dežel na Balkanu do srednje Azije. Grki in tudi drugi antični avtorji so povezovali konja, lok in jezdeca v etnonim, imenovan Skit, ostale civilizacije so jih imenovali tudi Sak ali Šak – in še kakšna oblika njihovega imena bi se našla. Kako pisana etnična družina je bila to na tako prostranem ozemlju, si lahko samo mislimo. Na upodobitvah grških mojstrov pa tudi samih skitskih mojstrov so skolotski bojevniki največkrat upodobljeni na konjih, oboroženi z lokom ali pa ko mečejo kopje oziroma sulico. Na vazah, kjer so se upodobili Skitje sami, so oblečeni v dolge, bogato izvezene hlače in verjetno prav tako bogato izvezen usnjen suknjič. Poleg je obvezen kratek dvojno ukrivljen lok, primeren za streljanje s konja. Na osnovi arheoloških najdb sklepamo o izredno bogati raznovrstni izdelavi puščičnih konic. Sistematična študija in analiza le-teh nam kaže tudi na to, kako so se konice v zgodovini tehnološko razvijale in se prilagajale nasprotnikovemu obrambnemu orožju. Skitske puščice so nastale na koncu bronaste dobe in iz tega obdobja je tudi največja pestrost v izdelavi. Vseh tipov ne bomo niti omenjali, vendar vseeno na tem mestu omenimo značilne trirobe puščice, kroglaste in velike ploščate v obliki dvojnega trna. Slednja je tudi predhodnica vseh poznejših puščic te oblike, ki jih različna ljudstva spet različno oblikujejo. Ta tip puščic je zadajal težke rane, osti so se le s težavo odstranjevale in so na koncu največkrat povzročile zastrupitev.

Poleg loka in puščic so imeli skitski jezdeci metno sulico oziroma kopje in težje bodno kopje, s katerim so bodli s konja. Oborožitev je dopolnjevalo kratko, 30 do

Perzijci

Kot se zdi logično, so Perzijci dobili ime po Perzeju, mitološkem junaku, sinu Zevsa in Dane. Kot pripoveduje mit, je ubil Gorgono Meduzo in prinesel njeno glavo pred obličje Atene, ta pa si jo je nato vtisnila na prsno stran oklepa. Ta začetek je v skladu z indoevropsko tradicijo, v kateri vsako ljudstvo išče svoj začetek v mitološkem junaku ali junakinji in po njem/njej pogosto dobi tudi ime. Iz mitologije se spomnimo Heraklidov, Veletov, Tezejevičev, Titanov in vseh tistih, ki jih bomo še srečali v tem poglavju v Herodotovem prikazu ljudstev, udeleženih na pohodu. Dejstvo je, da Iran, Afganistan, Pakistan, Indija in Bangladeš do današnjih dni sodijo v indoevropsko območje. Po *Avesti*, sveti knjigi Perzijcev, napisani v zelo podobnem jeziku, kot je vedski sanskrt, so njihovi predniki živeli na prostoru med zgornjim Amu-Darjem in Usbojem, torej na prostoru današnjega Afganistana. To se zdi logično, saj je Zaratustra bežal pred rojaki iz Pendžaba ravno v gorato Baktrijo in tam navdušil kneza za svoje ideje. Zoroastrizem je tako pognal močne korenine in nedvomno je kasneje prispeval k ustanovitvi prvega resnično mogočnega, dvesto let trajajočega imperija teh vzhodnih Indoevropejcev pod žezlom ahaimenidskih Perzejevičev. Danes je na tem ozemlju država z imenom Iran. Po naše bi ji lahko rekli tudi Arijan. Torej gre za deželo arijcev, plemenitih ljudi, kot jih to ime opredeljuje v vedskem in avestskem sanskrtu. V 9. stoletju pr. n. št. so se od tod najprej odselili Medijci in ustanovili svojo državo na območju današnjega zahodnega Irana s prestolnico Ekbatana, ki je današnji Hamadan. Perzijci in Medijci so vedno veljali za bližnje sorodnike. Tako težko rečemo, ali se je kasneje kak rod Medijcev odcepil in okoli Suz in poznejšega Perzepolisa pričel na novo ali pa je znova kako pleme iz Baktrije prišlo na to območje in so tako nastali Perzijci.

Kakšnih osemdeset let pred grško-perzijskimi vojnami imamo na zahodni obali današnje Turčije mnoge grške kolonije, ki jim rečemo kar jonska Grčija. Nedaleč stran od njih je stala lidijska prestolnica Sarde. Sto kilometrov od ustja po rečnem toku Gadiza (Hermosa) navzgor je bil center te države, ki so ji davek plačevali tako jonski Grki na obali kot Karci na jugu od Sard in Mizijci severno od njih. Lidija je nastala na zapuščini tradicije Hetitov, pa tudi minojske kulture. Srečanje Lidijcev in Medijcev je skratka srečanje dveh južnih krakov Indoevropejcev, vsakega iz svoje tisočletne etnogeneze, nekje na območju današnje vzhodne Turčije. Vsa druga ljudstva južno od njih pa so pripadala drugačnim etnogeneznim skupinam in kulturam.

Poglejmo si na kratko nastanek perzijskega imperija. Vse skupaj naj bi se začelo v Južnem Elamu okoli mesta Suze. Majhni državici in ljudstvu naj bi v začetku vladal

Skolotsko-perzijska vojna

V virih nimamo opisane nobene medsebojne skitske vojne ali bitke, vemo pa, da je bilo to območje vojaško izredno dejavno. Po zaslugi Herodotovega zapisa o Darejevem pohodu nad Skite v njegovi četrti knjigi pa se nam je ohranilo pričevanje o vdoru zunanjega sovražnika v to deželo. Imamo izvrsten pisni vir za proučevanje vojaške zgodovine tega območja. Tako prvo kot drugo vojevanje bomo skušali analizirati na podlagi sinteze različnih virov.

Če na kratko znova orišemo prostor, na katerega prodrejo Perzijci, lahko rečemo, da si iz napisanega v prejšnjih poglavjih lahko na podlagi arheologije predstavljamo deželo lesenih utrd, imenovanih v slovanskih jezikih gradišče ali grad, tudi grad. Iz sekundarnih virov lahko sklepamo o družbi, urejeni na osnovi kast. Plemena in ljudstva tega območja iz Herodotovih *Zgodb* in tudi drugih virov so se povezovala ob nekaterih skupnih dejavnostih. Religioznost je temeljila na vedskih izhodiščih, pri čemer lahko sumimo, da so jih dosegla kasnejša religiozna dognanja zoroastrizma in budizma, ki so dobivala lastne vsebine pri različnih ljudstvih. Skušajmo sedaj osvetliti še nekatera vojaškotehnična dejstva, ki nam bodo omogočila analizirati skolotsko, grško, ilirsko, venetsko, vojaško organiziranost.

Ko Herodot opisuje pogreb skitskega kralja, omenja deželo Geros, v katero je mogoče priti z ladjo po reki Boristen (Dneper) po štiridesetih dneh plovbe. Tam naj bi pokopavali skitske kralje. Dneper je dolg približno 2200 kilometrov in je ploven po skoraj celotni dolžini. Kam se da torej pripluti v štiridesetih dneh? Grška ladja na petdeset vesel je preplula, kadar so bili dnevi dolgi, 70 tisoč sežnjev (126 kilometrov) podnevi in 60 tisoč sežnjev (108 kilometrov) ponoči. Če bi torej pluli samo podnevi, bi prepluli v štiridesetih idealnih dneh 5000 kilometrov. Tu nekaj ne bo v redu. Zato vzemimo v analizo prav gotovo pravičen Herodotov podatek, in sicer, da traja plovba od ustja Bosporja do reke Riona v današnji Gruziji devet dni in osem noči. To je bila neke vrste redna grška ladijska linija, zato podatku lahko verjamemo. Če so se vsaj približno držali obale, so v devetih dneh prepluli približno 1100 kilometrov oziroma približno 120 kilometrov na dan, kar je primerljivo z drugim podatkom, da so ladje v enem dnevu preplule Jadransko morje (približno 120 do 150 kilometrov). Po morju se je torej nedvomno plulo tako hitro. V našem primeru moramo za skolotsko deželo in plutje po rekah upoštevati rečni tok Dnepra. Torej plutje proti toku, zmanjšano pomoč vetra, recimo skitsko posadko, ustavljanje zaradi prehranjevanja in še kaj bi se našlo. Ob upoštevanju vsega tega je vožnja do dežele Geros morda res trajala štirideset dni in je Herodotov podatek lahko

Grško-perzijska vojna

Za Grke, ki so zapustili največ virov na vojaškem področju v Herodotovem času in so bili neposredni sosedje Skolotov oziroma so celo živeli skupaj na obalah Črnega morja in pri Budincih, lahko trdimo, da je vsaj njihov dorski del pripadal skupnosti tistih Indoevropcev, ki so v drugem tisočletju pred našim štetjem pričeli z osvajalno-preselitvenimi pohodi. S severa so se preselili na današnji grški prostor in so bili iz iste praskupnosti kot del Skolotov. Zato bomo v raziskavo vključili tudi njih.

Naselitev Indoevropcev na grška tla je potekala v prazgodovinski dobi. Datiranje tega epohalnega procesa ostaja v toliko negotovo, ker se ga ne da časovno uskladiti z dogodki v bližini grškega sveta. Gotovo je, da je naselitev potekala pred vdorom Dorcev na Peloponez (12. st.), zelo verjetno pa tudi pred prvim razcvetom mikenske kulture (druga polovica 16. stol.). Zelo verjetno je posledica te poselitve katastrofalni propad zgodnje heladske kulture (ok. 1900 pr. n. št.) in uničenje velikega števila naselij na grškem kopnem v širokem pasu od zahodne Grčije do Argolide na vzhodni obali Peloponeza. (GZ, str. 27)

Religija grških prednikov kaže močne vplive fetišizma in animizma in zelo močno povezanost z naravo. V najvišjem božanstvu, bogu nebes, ki so ga pozneje častili pod imenom ZEUS PATER, so videli utelešenje vsemogočne narave, s katero je bilo njihovo življenje tesno povezano. (GZ, str. 27)

DIJAUS PITAR je v sanskrtu jezikovni, pomenski in religiozni vzporednik grškemu vrhovnemu bogu. Kot vemo, so tudi v Indijo vdrla indoevropska plemena in s seboj prinesla svojo kulturo, katere vsebino lahko deloma spoznamo v zgodnjih vedskih delih oziroma *Rigvedih* in ostalih treh *Vedah*. Hetiti so vdrli v maloazijsko Anatolijo s severozahoda in njihovi verjetni potomci Etruščani in Veneti so se preselili v Italijo s tega prostora. Težko se je znebiti občutka, da se niso Indoevropci rojevali nekje na območju današnje panonske in vlaške nižine, stepne Ukrajine že v predzgodovinskem času in ustvarili pracivilizacijo na tem območju. V času Herodota je ta prostor prav gotovo živel v dokaj enotni religiozni misli. Na podlagi *Rigvede*, indoevropskega literarno-religioznega dela, lahko sklepamo na zgodnje rojstvo militantne religije, ki je plemena in ljudstva več generacij gnala v dejavno vojaško podjetje. V času Herodota je ta religija v tisočletnem razvoju v mnogih deželah doživela marsikatero vsebinske spremembe, ki so bile sad lastne religiozne misli in modifikacij, ki so jih zakrivili avtohtoni prebivalci, med katere so se pomešali prišleki. Omenimo Zaratustro in Budo, ki sta močna kritika in reformatorja verovanja svojega časa. Vendar o tem pišemo več v drugih poglavjih, tu povejmo le, da vplivata tudi na evropski prostor.

V tem poglavju se posvetimo grško-perzijskem spopadu. Najprej si oglejmo najprezentativnejše ljudstvo tega območja, bodoče Grke in takratne Helene. Na številnih mestih in mnogoterih spomenikih so zapustili bogato zapuščino, ki jo moramo osvetliti in analizirati, saj se pogosto preplete tudi z vojaško umetnostjo bodočih Slovanov. Njihovo skupno bivanje na obalah Črnega morja s Skoloti in Iliri pa dokumentira že Herodot.

Sedanje znanje o prazgodovini Grčije temelji na rezultatih prazgodovinskih, jezikoslovnih in naselitveno-topografskih raziskav. V grobih obrisih je ta podoba danes razmeroma zanesljiva. Naselitev indoevropskih prednikov poznejših Grkov je sestavni del preseljevanja ljudstev med srednjo Donavo in Karpati. Ljudstva s severa in severozahoda so potisnila prednike Grkov s panonskega območja na jug. Prehod od stalne naseljenosti k življenjskim razmeram ob selitvi je spremenil družbeno sestavo prebivalstva. Gre namreč za prehod v t. i. vojaško demokracijo. Vojaški način življenja v času selitve je omogočil vzpon izkušenih vodij, kar je vodilo v krepitev knežje oblasti. Religija grških prednikov kaže močne vplive fetišizma in animizma in zelo močno povezanost z naravo. V najvišjem božanstvu, bogu nebes, ki so ga pozneje častili pod imenom Zeus pater, so videli utelešenje vsemogočne narave, s katero je bilo njihovo življenje tesno povezano. V tem bogu nebes so častili obenem varuha človeškega rodu, družine in širših skupnosti, ki so jih sestavljale velike družine; te so povezovale pripadnike enega plemena in enega jezika. V Panonski nižini so grški predniki živeli predvsem od poljedelstva. Poznali so volno in tkanje, od živine so poznali govedo, ovce in koze. Na podlagi pripadnosti Grkov indoevropski jezikovni skupini se ne da zanesljivo sklepati, kateri ožji jezikovni ali etnični skupini so pripadali. Starejše hipoteze (kot npr. o grško-italski povezanosti) so danes opuščene. (GZ, str. 27)

Na podlagi zgornjega odstavka prof. Rajka Bratoža lahko znova ugotovimo, da je bil epicenter prvotnega indoevropskega dogajanja panonski prostor. A če želimo ostati na temeljih zdravega razuma, bo verjetno prav, da indoevropsko dogajanje v drugem tisočletju pred našim štetjem razširimo na celotni evropski stepski prostor, ki je med seboj povezan z ravninsko stepo in veletoki, kot so Donava, Dnester, Dneper, Don. Rodnost pokrajine, prehodnost pokrajine, plovnost po veletokih so na tem prostoru verjetno izoblikovali naseljeno družbo z nekaterimi nomadskimi prviniami. Vendar to ni nomadski prostor, kot nekateri trdijo, preprosto zaradi predolgh in premrzlih zim. Tudi vse kmetijsko izrazoslovje v sanskrtu, kot je že omenjena '**goshala**', ki dobesedno pomeni 'halo za go/govedino' oziroma po domače 'štalo', kaže na davno urejene hleve Indoevropejcev. Prav tako pa bi bil prostor Indoevropejcev s samo panonsko nižino premajhen, če upoštevamo njihov prodor do Indije v prvi polovici drugega tisočletja pred našim štetjem. Tudi ta pohod je potekal v več generacijah postopnega prodiranja v Indijo Koromandijo/Goromandijo, ki je trajal nedvomno v več preselitvenih fazah vsaj nekaj stoletij. Omenimo pri tem še, da ukrajinsko-panonski prostor vse do danes omogoča najboljše možnosti za kmetovanje na černozejmu in je zato sam po sebi najverjetnejša zibelka najstarejše civilizacije Indoevropejcev.

Tudi s prehodom v vojaško demokracijo na pohodu se ne bomo strinjali. Družba Indoevropejcev je bila sestavljena iz štirih stanov/kast. Med seboj se v bistvu po premoženju

niso dosti razlikovali. Narava bivanja, religiozne in družbene nepridobitniške vrednote, tradicija itn. so njihovo družbo oblikovale v takšen tip. Če izhajamo iz najstarejših pisnih virov, je bila prva vrednota izkazovanje v boju, povezava z duhovnim svetom pa le talent posameznikov. Narava in način njihovega bivanja sta jih sama po sebi razdelila v štiri osnovne stanove skupnosti, o čemer smo že govorili v prejšnjih poglavjih. Vojaki so bili vsi trije glavni stanovi, razen zadnjega, četrtega, ki je na samem začetku verjetno stan pohabljenih, slaboumnih, prizadetih, skratka vseh nesposobnih za vključitev v redno družbo. Vrhovni svečenik je bil pri mnogih indoevropskih ljudstvih redno tudi vrhovni poveljnik vojske. Na samem začetku stanovi tudi niso bili dedni, razen morda tam, kjer so se skrivnosti prenašale iz roda v rod. Sicer pa se ljudje še danes rodijo z duhovniškim, vojaškim, umetniškim, rokodelskim in drugimi talenti.

Če izhajamo iz stepske hipoteze o začetku Indoevropejcev in njihovih selitev, se zdi razumljiva tudi jezikovna prepletenost indoevropskega prostora z indoevropskim jezikom. Vsaka selitev je pomenila naselitev med staroselce, združitve z njimi in posledično nov jezikovni substrat. Tudi Kelti oziroma Golci/Galci/Gols, kakor so sami sebe imenovali, po naše pa bi jim rekli *Govedarji*, so tipičen primer selitve, v njihovem primeru na zahod. Romanska skupnost in tudi del Germanov so izšli iz te prvotne osnove, seveda z mnogimi kasnejšimi spremembami. Te so tipične tudi za Grke/Helene, ki si jih bomo ogledali v tem poglavju. Še prej pa nekaj besed o še enem ljudstvu tistega časa.

Če dogodke v Grčiji postavimo v širši zgodovinski okvir, dobimo naslednjo razvojno podobo: Prva polovica 2. tisočletja, ki pomeni v Grčiji začetek nove dobe, je bila za ves sredozemski svet, zlasti pa za bližnji Vzhod, doba velikih sprememb. Med prvo selitvijo Indoevropejcev, katere posledice so se čutile na območju Male Azije, v severni Mezopotamiji in celo do Indije, so prispeli predniki Hetitov v 19. stol. v notranjo Anatolijo, morda z zahoda, čez Bospor, ali z vzhoda, čez Kavkaz. Okrog leta 1650 je iz prej razcepljenih kneževin knez Labarna ustanovil prvo hetitsko državo. V nekaj generacijah je na osnovi zlitja indoevropskih priseljencev s staroselskim prebivalstvom nastalo ljudstvo Hetitov. (GZ, str. 29)

Poglejmo si še odlomek s hetitskih klinopisnih glinenih ploščic, ki jih je razvozlal češki filolog B. Hrozný. Del tega bogastva je v slovenščino prevedel Silvin Košak. Odlomek navajam zato, ker kaže na vojaško početje takratnega ljudstva Hetitov oziroma še bolje Indoevropejcev, saj ime Hetiti verjetno prevzamejo od staroselcev.

Pozneje je prišel Attarsija, Ahajec, in poskušal tebe, Madduvatto, ubiti. Ko pa je oče Sonca to slišal, je odposlal generala Kisnapilija, pehoto in bojne vozove v boj zoper Attarsijo. Ti, Madduvatta, pa se Attarsiji nisi upiral in si zbežal pred njim. Tedaj je prišel Kisnapili in ti pripeljal na pomoč hetitsko vojsko. In Kisnapili se je postavil v boj zoper Attarsija. Attarsija mu je postavil nasproti sto bojnih voz in mnogo vojakov. In v bitki so ubili enega Attarsijevega odličnjaka in tudi na naši strani je padel eden, namreč Zidanza. In Attarsija je dvignil roke od Madduvatte in se umaknil v svojo deželo. Madduvatta pa so spet postavili za vazala. (KB, str. 41)

Odstavek opiše očitke po bitki in v skromni obliki tudi bitko sredi drugega tisočletja pred našim štetjem nekje na območju današnje Turčije. Če naredimo sintezo bitke še

Mornarica

V prejšnjih poglavjih smo se ukvarjali s pehotno, vozno in jezdno vojaško umetnostjo. Neločljivo je z njo povezana tudi mornarica oziroma bojevanje na morju, jezerih in rekah. To, da les plava na vodi, je človek spoznal na samem začetku svojega obstoja in naravno danost je prej ali slej izkoristil sebi v prid. Reliefi na zidovih palač in svetišč, razne slikarije na vazah in ostali keramiki kažejo na starost in tudi podobo plovil. Ti podatki kažejo, da so ljudje že pred 8000 leti uporabljali plovila. 3500 pr. n. št. imamo tudi zapise v obliki egipčanskih hieroglifov. Prav za Egipčane vemo, da so gradili čolne iz papirusa, saj lesa niso imeli veliko na razpolago. Kasneje so uvažali cedrovino iz severnejših pokrajin. Razvoj je skratka tekkel dalje in mi se ne bomo ustavljali pri posameznih etapah razvoja pomorske znanosti, ampak se bomo spet osredotočili na Herodotov čas in naredili presek takratnega mornariškega znanja.

Kakor smo videli, je sredi tisočletja pred našim štetjem tudi na severnih obalah Črnega morja v skolotskih deželah nekaj pomembnih grških kolonij. Promet z ladjami po Črnem morju je bil prav tako živ kot po drugih morjih. Grška ekumena je segla v tistem času ponekod tudi že globlje v skolotsko celino, Gelonci pa daleč na sever med Budince. Težko bi rekli, da znanja niso prenašali s seboj. Poleg tega vemo, da so severnejši Skitje prodajali žito, ki so ga vozili po rekah na jug. Tudi Veneti so po legendi prispeli z ladjami na severne obale Jadranskega morja in tudi pozneje sloveli kot odlični morjeplovci. Prav tako je bila njihova trgovina z Baltikom povezana s plovbo po rekah. Njihove znamenite naselbine pa so bile po pravilu na rečnih in morskih otokih in so bili zaradi tega sami po sebi navezani tudi na plovbo po rekah. Tako lahko tudi za kasnejše Slovane, ki so nastali iz teh ljudstev, trdimo, da so poznali umetnost plovbe.

Seveda pa je plovba nekaj povsem drugega kot bojevanje na morju. Na samem začetku so se plovila uporabljala predvsem za prevoz vojaških čet, ki so se izkrcala na mestih napada ali obrambe. Tako je bilo še tudi pred Trojo, kot poroča Homer. Vendar:

Nekako v istem času se je začel korenito spreminjati način uporabe ladij. Tedaj je prišlo do prve resnične prave pomorske bitke v svetovni zgodovini. Znana je pod imenom »bitka pri Peluziju«, ker se je odigrala na Sredozemskem morju pred obalo Egipta v območju Nilove delte blizu trdnjave Pelusion okoli 30 kilometrov vzhodno od Port Saída. To je bilo leta 1190 pr. n. št. Od tedaj že nad tisoč let divjajo pomorske vojne. (TTLPV, str. 6)

Zapišimo, da je ta bitka oziroma dogodek znan v zgodovini tudi kot vdor »ljudstev z morja«, o čemer smo že govorili. Po vsej verjetnosti je šlo za severne Indoevropejce, ki so v tistem času znova pričeli obsežnejša osvajanja in preseljevanja. Povsem točno

Etruščani

Ljudstvo Etruščanov je eno najbolj skrivnostnih ljudstev, živečih na evropskih tleh, ki je ustvarjalo in ustvarilo antično civilizacijo, nato pa izginilo s prizorišča zgodovine. Tako so se na koncu koncev sami odločili. Razlog za takšno dejanje se skriva v njihovi globoki verski prepričanosti o nujnem cikličnem rojevanju in umiranju. Deset oziroma osem er, ki naj bi jih preživeli in ki so dolge po en človeški rod, naj bi trajal obstoj tega ljudstva. Rod se je pričel s prebivalci, ki so se rodili v letu ustanovitve mesta in se končalo v letu, ko je zadnji te generacije umrl. Takšna predstava je v skladu z njihovimi numeričnimi religioznimi predstavami. In če je ta doba v začetku in na vrhuncu njihove civilizacije trajala več kot sto let, so njihove zadnje ere, ko se pričneta rimski vzpon in postopno zavojevanje etrurskih mest, dolge le še petdeset let. Kakorkoli že, svojih deset vekov so preživeli, zapustili Apeninskemu polotoku, predvsem Rimljanom pa tudi drugim sosedom, svojo civilizacijo in se odločili kot ljudstvo in politična skupnost prenehati obstajati. Zgodilo se je tako, kot so njihovi svečeniki v prerokbah napovedali in o katerih so bili globoko prepričani. Njihovi geni pa verjetno živijo v marsikaterem današnjem ljudstvu. Nas Raseni kot so sami sebe imenovali zanimajo, ker so bližnji sosedje današnjega slovenskega ozemlja in bližnji sosedje Venetov, katerih ime je pri antičnih avtorjih povezano s plemeni, ki pozneje tvorijo slovansko skupnost. Hkrati pa je njihovo ime tesno etimološko speto z Rusijo in Raško. Poznani pa so tudi njihovi tesni stiki s Feničani in Kartažani.

Kdo so torej bili Etruščani? Teorij o njihovem nastanku je več, vendar se zdi na koncu najbolj verjetna ta, ki pravi, da so prišli, morda tudi pripluli iz Male Azije, se naselili med domorodnim prebivalstvom Apeninskega polotoka, se sčasoma stopili z njimi ter vsemu novemu ljudstvu nadedli svoje ime Roseni ali Raseni. Kot smo že omenili, to ime zveni podobno kot Rosijani/Rusi in Raščani/Srbi. Etnonim je torej tako pogost kot Skolot, Tavrijec, Galeb itd. Ime Ras, na katerega smo že naleteli v prejšnjih poglavjih, je povezano z religijo oziroma s čaščenjem boga, če že ne kar bogov v podobi svete živali bika in krave. Še predno se potopimo globlje v mitološko prostranstvo Etruščanov, je prav, da spregovorimo še nekaj besed o najstarejši religiozni vsebini Indoevropejcev.

V *Rigvedi*, eni od najzgodnejših razvozlanih del religiozne vsebine Indoevropejcev, nastopa v že nekoliko zabrisani, skoraj neprepoznavni vlogi vrhovni bog Dijaus Pitar oziroma dobesedno Bog Oče. Že ime ga opredeljuje kot vrhovnega poglavarja in stvarnika. Glede na dolgodobno ustno izročilo prenašanja in ohranjanja religioznih besedil prek svečeniške kaste se je na različnih krajih prvotna religija Indoevropejcev transformirala in modificirala v različne vsebine. Vendar kot se zdi, lahko v njih še vedno prepoznamo

Veneti in Iliri

Na koncu pogledjmo še Venete in Ilire prebivalce, ki na vzhodu, kot pravi Herodot, mejijo s Skiti. Oboji so Indoevropejci, med seboj bližnji ali morda že daljni sorodniki. V stoletjih selitev teh plemen skoraj po celotnem tedaj znanem svetu po mnogih mešanjih z domorodnimi ljudstvi ustvarijo medsebojno različne skupnosti, ki pa jim vseeno lahko določimo skupne pradavne korenine oziroma vplive. Arheologija in mitologija v našem primeru nedvomno potrjujeta stik skitske, venetske in ilirske kulture na današnjem ozemlju Slovenije. Dokaj bogate najdbe še vedno niso podprte s pisnimi viri, zato lahko do nekaterih sklepov prihajamo le s pomočjo široke primerjalne analize. Grobni pridatki v grobovih bojnikov kažejo sliko vojaka, kot ga vidimo upodobljenega tudi na situlah iz naših krajev. Zapišimo na tem mestu, da sama oborožitev, pridana v grob umrlega vojščaka, ni nujno tudi odraz avtohtone vojaške kulture. Če je kaj pogosto menjalo lastnike, sta to prav gotovo vojaška oprema in orožje. Bitke in vojna plenjenja so šla z roko v roki. Vojaški poklic je bil zanimiv in privlačen tudi zaradi plenjenja mrtvih in živih. Orožje, še posebno umetelno izdelano, je bilo trofejno bolj kot marsikaj drugega. Tako je lahko marsikak vzhodnjaški kos orožja zelo hitro pripotoval na zahod in pri tem zamenjal tri lastnike. Samo ena mahaira ali šop skitskih tristranih ali trnastih pušic nam kot grobni pridelek še ne pomenijo splošne opremljenosti vojščakov določene skupnosti. Za edini pravi verodostojni vir lahko zato vzamemo motive s situl, ciborijev, pasnih spon, na katerih se upodobljeni motivi stalno ponavljajo, imajo svojevrsten umetniški izraz dežele, v kateri so bili najdeni, in so obenem tudi primerljivi s sosednjimi kulturami. Za venetske ali ilirske situle in nekatere druge predmete lahko to nedvomno trdimo. Prav tako je pomembno tudi kolo najdeno na Ljubljanskem barju.

Posebno moramo biti pozorni na pogrebni običaj. Za dolensko skupnost velja, da so pokopavali v grobnicah, ki jih imenujemo 'gomile', 'mogile' ali 'kurgani'. Gre za lesen podzemni prostor, nasut z zemljo. V tem prostoru je dolenska skupnost pokopavala mrtve pripadnike brez sežiga, pri čemer sta bila v grob istočasno položena zakonca ali vsaj pokojnik z najljubšo priležnico. Običaj je predvsem zaradi trupelnega pokopa enak skolotskemu pokopavanju na severnih obalah Črnega morja. Seveda pa je dvojni skupni trupelni pokop moža in žene znan skoraj pri vseh indoevropskih ljudstvih. To ima svoje korenine v praverovanju, kar smo pojasnili v preteklih poglavjih. Pri sežigih je dvojni pokop moža in žene teže ugotovljiv, so pa motivi na predmetih toliko bolj zgovorni. Razlika med sežignim in trupelnim pokopom je morala nastati zaradi naravnih objektivnih okoliščin novo naseljenih indoevropskih ljudstev. Tako lahko upravičeno sumimo,

Bogova kitica

Nemški filozof našega časa Peter Sloterdijk je v enem od intervjujev dejal, da moški že nekaj tisoč let iščejo odgovor na vprašanje, kaj narediti z lovci, ki jih nihče več ne potrebuje. Moški da so tako narejeni, da se radi udeležujejo lovskih pohodov. Vendar pa že dobrih 7000 let, torej od začetka poljedelstva, te lovce izpostavljajo terapiji pomirjeval. Čim višja je tako religija, tem močnejši je poskus, da bi moški morali svojega notranjega lovca prepričati, da je pravzaprav sramota biti moški in da moški nikoli ne bodo deležni odrešitve.

Omenjeni filozof nedvomno sodi prav o naravi človeških nagonov in o prastarem genskem zapisu človeške čudi. Le v letih se je nekoliko zmotil. Že neandertalec pred sto tisoč leti je bil lovec, ko je s kopji v jame lovil mamute. Tudi današnja opazovanja živali, med katerimi so za nas še posebej zanimivi šimpanzi, potrjujejo staro lovsko navado primatov. Sofisticiran lov poznajo tudi volkovi ter velike mačke in še kakšna vrsta. Za lov torej lahko rečemo, da je ena izmed najstarejših živalskih in človeških dejavnosti.

Poglejmo še z druge strani. Ali lahko dva jelenja, volčja ali petelinja samca, ki se spopadeta za samico, štejemo v svoji vrsti za vojščaka? Takšni spopadi za samico so nedvomno potekali in še potekajo tudi med človeškimi samci, a jih po naši definiciji še ne bomo šteli za vojščake. Takšnih bojev namreč še ne moremo šteti za začetek vojskovanja. Vojskovanje in vojščaki nastanejo, ko se skupina ljudi organizira za načrtovana dejanja z orožjem v roki. Ali je bilo to iz lovskih namenov ali pa so preganjali sosednjo človeško skupnost z njihovega teritorija, niti ni pomebno, saj sta se verjetno obe dejavnosti razvijali istočasno. Takšna odvzemanja teritorijev so v navadi tudi med živalmi in na tak način pogosto pride do boja med posameznimi tropi ali čredami. Na podlagi teh ugotovitev lahko sklepamo, kako davna je človeška težnja po uspešni osvojitvi novega področja in na drugi strani po gradnji varnega prebivališča. Varno bivališče ni bilo nujno samo zaradi osvajalno nastrojene sosednje človeške skupnosti, ampak tudi zaradi živalskih zveri, ki so pogosto ogrožale posameznika, skupnost in njeno udomačeno živino. 8000 let pred našim štetjem imamo materialne dokaze o tem, da so človeške skupine urejene v večje vaške skupnosti ljudi, ki živijo v utrjenem naselju in se ukvarjajo s poljedelstvom, živinorejo, domačim rokodelstvom, obrtjo, religijo in tistim, kar zanima tudi nas – z vojaštvom. Deset tisoč let tako moški kroti v sebi vojaka in ne lovca. Kje je pravzaprav težava?

Ves evropski in bližnjevzhodni prostor v 6. tisočletju pred našim štetjem lahko štejemo za približno podobno civiliziran prostor vaških in tudi že manjših mestnih naselij. Južne dežele so gradile večinoma iz kamna, severne iz lesa. Na podlagi naravnih danosti so

Viri in uporabljena literatura

ANABA	Anabasis	Ksenofon	MK, 1963
BHAGA	Bhagavatgita	V. Pacheiner Klander	MK, 1990
BIPSL	Bajke in pripovedke slovenskega ...	J. Kelemina	STUDIO RO, 1997
BK	Velesova knjiga	G. S. Lozko	Vinicja, 2004
DBG	Galska vojna	J. Cezar	OBZORJA, 1970
DG	Davnina govori	L. Vuga	JUTRO, 2003
E	Etruski	A. I. Nemirovskij	Moskva, 1983
ETR	Etruski	A. E. Nagovičičin	REFL-BUK, 2000
EZ	Oxfordova Enciklopedija zgodovine	r. avtorji	DZS, 1993
GS	Grška slovnica	Matjaž Babič	Ljubljana, 2000
GSS	Grško-slovenski slovar	A. Doler	CZ, 1999
GZ	Grška zgodovina	R. Bratož	ŠZ, 2003
IM	Indijskaja mifologija	K. Koroleva	MIDGARD, 2005
IROOG	Istorija Rima ot osnovanija goroda	T. Livij	LADOMIR, 2002
ITU	Indoarijski taemnici Ukraini	S. I. Nalivajko	PROSVITA, 2004
IZS	Ilustrirana zgodovina Slovencev	r. avtorji	MK, 1999
KB	Kralj Boja	S. Košak	MK, 1971
KIS	Kelti in Slovenci	J. Titl	Koper, 2004
KURT	*glej opombe k Zgodbam		
KV	Kirova vzgoja	Ksenofon	MK, 1963
LSS	Latinsko-slovenski slovar	F. Bradač	DZS, 1990
MBID	Med bogovi in demoni	A. Goljevšček	MK, 1988
MHM	Miti narodov mira	r. avtorji	Moskva, 1987/88
MIS	Mitološko izročilo Slovencev	Z. Šmitek	ŠZ, 2004
MSLO	Mythologia Slovenica	N. Mihajlov	MLADIKA, 2002

IZBOR IZDAJ ZALOŽNIŠTVA JUTRO

• Rudolf Maister Vojanov:
POEZIJE in KITICA MOJIH

(Spominska izdaja v počastitev 130. obletnice rojstva in 70. obletnice Maistrove smrti)

• Simon Rutar:

ZGODOVINSKE ČRTICE POKNEŽENE GROFIJE GORIŠKE

• Leopold Verbovšek:

KOMU (NI)SMO TUJCI? Knjiga izzivov

• Davorin (Martin) Žunkovič, Leopold Verbovšek:
V SENCI ZGODOVINE

• Leopold Verbovšek:

DANES, IZ VČERAJ ZA JUTRI

• Anton Mahnič

VEČ LUČI

• Aleš Ušeničnik

FILOZOFSKI SLOVAR in KNJIGA O ŽIVLJENJU

• Marko Dvořak:

KAKO NAJ SVETIM, ČE NI LUČI V MENI? Slovensko križarsko gibanje

• Karel Ozvald:

ZGODOVINA PEDAGOŠKE KULTURE V ANTIČNI DOBI

• ZBORNİK 1 — **VENETI V ETNOGENEZI SREDNJEEVROPSKEGA
PREBIVALSTVA / PROCEEDINGS 1 —**

The Veneti Within The Ethnogenesis of The Central-european Population

• ZBORNİK 2 — **PRAPREBIVALSTVO NA TLEH SREDNJE EVROPE /
PROCEEDINGS 2 — Ancient Settler of Central Europe**

• ZBORNİK 3 — **SLEDOVI EVROPSKE PRETEKLOSTI /
PROCEEDINGS 3 — Traces of European Past**

• ZBORNİK 4 — **STAROSELCI V EVROPI /
PROCEEDINGS 4 — Ancient Settlers of Europe**

• ZBORNİK 5 — **EVROPSKI STAROSELCI /
PROCEEDINGS 4 — Ancient Inhabitants of Europe**

• Lucijan Vuga:

DAVNINA GOVORI, Slovenci že od kamene dobe na sedanjih ozemljih

• Lucijan Vuga:

MEGALITSKI JEZIKI, Teorija kontinuitete in megalitske kulture

• Lucijan Vuga:

VENETI V TROJI

• Lucijan Vuga:

PRAH PRETEKLOSTI

• Ivo Petkovšek:

BELINOV KODEKS, Kdo nam je ukradel Belina

• Ladislav Bevc:

SPOMINI

PROSVETNA KNJIŽNICA

Matjaž Anžur
VOJAŠKA ZGODOVINA
BODOČIH SLOVANOV

Slikovne rekonstrukcije in ilustracije:

Bojana Čibej

Urednik zbirke:

Dr. Zvonko Perat

Jezikovni pregled:

Nives Vidrih

Postavitev in prelom:

ONZ Jutro

Izdalo in založilo:

Založništvo JUTRO, Ljubljana

Za založbo:

Stane Kodrič

© Matjaž Anžur in Založništvo Jutro

*Za fotografije se zahvaljujemo
Ljubu Čibeju, Biljani Bujak
in Urši Grčar.*

NAROČILA:

Jutro d.o.o., Črnuška c. 3, p.p. 4986, 1001 Ljubljana
tel. 01 561-72-30, 041 698-788, 051 faks 01 561-72-35
E-pošta: JUTRO@SIOL.NET • WWW.JUTRO.SI